

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming

Onderwijsinspectie

Hendrik Consciencegebouw
Koning Albert II-laan 15
1210 BRUSSEL

doorlichtingssecretariaat@ond.vlaanderen.be
www.onderwijsinspectie.be

Verslag over de doorlichting van Lemmensinstituut Secundair Onderwijs te LEUVEN

Hoofdstructuur voltijds secundair onderwijs

Instellingsnummer 51003
Instelling Lemmensinstituut Secundair Onderwijs
Directeur Tom DE HAES
Adres Lemmensberg 3 - 3000 LEUVEN
Telefoon 016-23.39.67
Fax 016-22.24.77
E-mail tom.dehaes@lemmens.be
Website <http://www.kso-lemmensinstituut.be>

Bestuur van de instelling VZW Lemmensinstituut
Adres Lemmensberg 3 - 3000 LEUVEN

Scholengemeenschap
Adres

CLB Vrij CLB Leuven
Adres Karel van Lotharingenstraat 5 - 3000 LEUVEN

Dagen van het doorlichtingsbezoek 03-06-2013, 04-06-2013, 05-06-2013, 06-06-2013, 07-06-2013
Einddatum van het doorlichtingsbezoek 07-06-2013
Datum bespreking verslag met de instelling 01-07-2013

Samenstelling inspectieteam
Inspecteur-verslaggever Roger Van den Borre
Teamleden Marc D'hoop
Rieka Hérie
Gino Malfait
Dirk Rombaut

Deskundige(n) behorend tot de administratie nihil
Externe deskundige(n) nihil

INHOUDSTAFEL

INLEIDING	4
1 SAMENVATTING	6
2 DOORLICHTINGSFOCUS.....	8
2.1 Structuuronderdelen in de doorlichtingsfocus.....	8
2.2 Procesindicatoren of procesvariabelen in de doorlichtingsfocus.....	8
3 RESPECTEERT DE SCHOOL DE ONDERWIJSREGLEMENTERING?	9
3.1 Respecteert de school de erkenningsvoorwaarden?	9
3.1.1 Voldoet de school aan de onderwijsdoelstellingen?	9
3.1.1.1 Geschiedenis in kso tweede en derde graad in de studierichtingen Muziek en Woordkunst-drama (leerplannen D/1999/0279/026 en D/2001/0279/006)	9
3.1.1.2 Nederlands in kso derde graad in de studierichtingen Muziek en Woordkunst-drama (leerplan D/2006/0279/008)	11
3.1.1.3 Engels in kso derde graad in de studierichtingen Muziek (specifieke vorming) en Woordkunst-drama (basisvorming en specifieke vorming) (leerplan D/2004/0279/054)	12
3.1.1.4 Creatief musiceren in kso tweede graad in de studierichting Muziek (leerplan 2012/038)	13
3.1.1.5 Samenspel in kso derde graad in de studierichting Muziek (schoolleerplan en leerplan 2012/039)	15
3.1.1.6 Stemvorming in kso tweede en derde graad in de studierichting Muziek (leerplannen D/2010/7841/013 en D/2012/7841/039)	17
3.1.1.7 Blokfluit in kso tweede en derde graad in de studierichting Muziek (leerplannen D/2010/7841/013 en D/2012/7841/039).....	18
3.1.1.8 Piano in kso tweede en derde graad in de studierichting Muziek (leerplannen D/2010/7841/013 en D/2012/7841/039).....	19
3.1.1.9 Saxofoon in kso tweede en derde graad in de studierichting Muziek (leerplannen D/2010/7841/013 en D/2012/7841/039).....	21
3.1.1.10 Hoorn in kso derde graad in de studierichting Muziek (leerplan 2012/039)	22
3.1.1.11 Algemene verbale vorming in kso derde graad in de studierichting Woordkunst-drama (schoolleerplan en leerplan 2012/040).....	24
3.1.1.12 Algemene muziekler in kso derde graad in de studierichting Woordkunst-drama (leerplan 2012/040)	27
3.1.2 Voldoet de school aan de overige erkenningsvoorwaarden?.....	29
3.2 Respecteert de school de overige reglementering?.....	29
4 BEWAAKT DE SCHOOL DE EIGEN KWALITEIT?	30
4.1 Welzijn.....	30
4.2 Begeleiding.....	30
4.2.1 Leerbegeleiding	30
4.3 Evaluatie.....	31
4.3.1 Evaluatiepraktijk	31
5 ALGEMEEN BELEID VAN DE SCHOOL.....	33
6 STERKTES EN ZWAKTES VAN DE SCHOOL.....	34
6.1 Wat doet de school goed?.....	34
6.2 Wat kan de school verbeteren?	34
6.3 Wat moet de school verbeteren?.....	34
7 ADVIES EN REGELING VOOR HET VERVOLG	35

7.1	Onderwijsdoelstellingen: advies en regeling voor het vervolg	35
7.2	Overige erkenningsvoorwaarden: advies en regeling voor het vervolg	35
7.3	Overige reglementering: regeling voor het vervolg	35

INLEIDING

De decretale basis van het onderzoek

Tijdens een doorlichting gaat de onderwijsinspectie na of de school

1. de onderwijsreglementering respecteert,
 2. op systematische wijze haar eigen kwaliteit onderzoekt en bewaakt,
 3. haar tekorten al dan niet zelfstandig kan wegwerken
- (zie artikel 38 van het decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs, 8 mei 2009).

Een doorlichting is dus een onderzoek van

1. de onderwijsreglementering,
2. de kwaliteitsbewaking door de school,
3. het algemeen beleid van de school.

Een onderzoek in drie fasen

Een doorlichting bestaat uit drie fasen: het vooronderzoek, het doorlichtingsbezoek en het doorlichtingsverslag.

- Tijdens het vooronderzoek bekijkt het inspectieteam de gehele school aan de hand van het CIPO-referentiekader. Het vooronderzoek wordt afgesloten met een doorlichtingsfocus: een selectie van te onderzoeken aspecten tijdens het doorlichtingsbezoek.
- Tijdens het doorlichtingsbezoek voert de onderwijsinspectie het onderzoek uit aan de hand van observaties, gesprekken en analyse van documenten.
- Het doorlichtingsverslag beschrijft het resultaat van de doorlichting, bevat een advies over de verdere erkenning en wordt gepubliceerd op www.doorlichtingsverslagen.be.

Een gedifferentieerd onderzoek

1. Omdat de onderwijsinspectie gedifferentieerd doorlicht, onderzoekt het inspectieteam in de instelling een selectie van de onderwijsreglementering:
 - een selectie van structuuronderdelen om het voldoen aan de onderwijsdoelstellingen na te gaan. Hierbij onderzoekt de onderwijsinspectie altijd de volgende procesvariabelen uit het CIPO-referentiekader:
 - o het onderwijsaanbod
 - o de uitrusting
 - o de evaluatiepraktijk
 - o de leerbegeleiding
 - een selectie van andere erkenningsvoorwaarden
 - een selectie van overige regelgeving.
2. Om de kwaliteitsbewaking door de school na te gaan, selecteert het inspectieteam een aantal procesvariabelen. Het inspectieteam gaat met de kwaliteitswijzer na of de school voor deze procesvariabelen aandacht heeft voor
 - doelgerichtheid: welke doelen stelt de school voorop?
 - ondersteuning: welke ondersteunende initiatieven neemt de school om efficiënt en doelgericht te werken?
 - doeltreffendheid: bereikt de school de doelen en gaat de instelling dit na?
 - ontwikkeling: heeft de school aandacht voor nieuwe ontwikkelingen?
3. Het inspectieteam onderzoekt ten slotte het algemeen beleid van de school aan de hand van vier procesvariabelen: leiderschap, visieontwikkeling, besluitvorming, kwaliteitszorg.

Het onderzoek naar de hygiëne, veiligheid en bewoonbaarheid

De controle van de erkenningsvoorwaarden betreffende de bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne van de instelling vindt gelijktijdig met de doorlichting plaats. Deze controle resulteert in een afzonderlijk verslag dat bij het doorlichtingsverslag wordt gevoegd en eveneens verschijnt op www.doorlichtingsverslagen.be.

Het advies

De adviezen die de onderwijsinspectie uitbrengt, hebben betrekking op alle of op afzonderlijke structuuronderdelen van de school. De onderwijsinspectie kan drie adviezen uitbrengen:

- een gunstig advies: het inspectieteam adviseert gunstig over de verdere erkenning van de school of van structuuronderdelen.
- een beperkt gunstig advies: het inspectieteam adviseert gunstig over de erkenning van de school of van structuuronderdelen als de school binnen een bepaalde periode voldoet aan de voorwaarden vermeld in het advies.
- een ongunstig advies: het inspectieteam adviseert om de procedure tot intrekking van de erkenning van de school of van structuuronderdelen op te starten.

Bij een ongunstig advies beoordeelt de onderwijsinspectie bovendien of de school de vastgestelde tekorten zelfstandig kan wegwerken.

Tot slot

Binnen een termijn van dertig kalenderdagen na ontvangst van het definitieve doorlichtingsverslag informeert de directeur van de school de ouders, leerlingen of cursisten over de mogelijkheid tot inzage. Binnen de dertig kalenderdagen na ontvangst moet de directeur van de school het verslag volledig bespreken tijdens een personeelsvergadering. Het bestuur van de school of zijn gemandateerde tekent het verslag voor gezien. Het bestuur stuurt het binnen dertig kalenderdagen na ontvangst terug naar de onderwijsinspectie en maakt eventueel melding van zijn opmerkingen.

De school mag het verslag niet gebruiken voor publicitaire doeleinden.

Meer informatie?

www.onderwijsinspectie.be en www.doorlichtingsverslagen.be

1 SAMENVATTING

Het Lemmensinstituut - secundair onderwijs is een homogene kso-school, die niet behoort tot een scholengemeenschap, maar die een informeel samenwerkingsverband onderhoudt met de katholieke scholen te Leuven. Het trekt over de schooljaren heen een vrij stabiel leerlingenaantal aan. Op het ogenblik van de doorlichting gaat het om 111 leerlingen. De meeste leerlingen zitten op leeftijd en stromen van leerjaar tot leerjaar goed door. Wegens de specifieke aard van het aanbod is er weinig neveninstroom.

De school levert ernstige inspanningen om met dat leerlingenpubliek een goed rendement te realiseren. Ze reikt meer dan gemiddeld A-attesten uit. Het aantal B-attesten loopt ongeveer gelijk met de referentiecijfers van vergelijkbare scholen. Na hun secundaire studie kiezen de leerlingen vooral voor academische bachelor aan de hogeschool, waar hun participatiegraad en studiesucces hoger liggen dan gemiddeld. Ook met betrekking tot academische bachelor aan de universiteit liggen de participatiegraad en het studiesucces hoger dan gemiddeld.

Het erkenningsonderzoek met betrekking tot de vakken en de studierichtingen in de focus heeft de volgende resultaten opgeleverd.

Wat de basisvorming betreft, werd gefocust op de vakken geschiedenis, Nederlands en Engels. Voor geschiedenis voldoet de leerplanrealisatie, zij het dat de weinig selectieve benadering van historische inhouden zowel in de tweede als in de derde graad de realisatie onder tijdsdruk plaatst, zodat niet alle leerinhouden volwaardig worden behandeld. De bronnenanalyse is overwegend gericht op informatieverwerking en inhoudsconstructie. Historische kritiek komt slechts beperkt voor. De leerplandoelstellingen met betrekking tot historisch inzicht en besef worden goed gerealiseerd.

Zowel voor Nederlands als voor Engels wordt de realisatie sterk communicatief opgevat. Daardoor komt het vaardigheidsonderwijs voldoende aan zijn trekken.

Het vak Engels behoort in de studierichting Woordkunst-drama zowel tot de basisvorming als tot het specifiek gedeelte. In de studierichting Muziek kadert het alleen in het specifiek gedeelte. Ook in het basisvormingsvak Nederlands is er echter een sterke inkleuring naar de specificiteit van de respectieve studierichtingen, wat verklaart waarom het gamma van tekstsoorten dat het leerplan voor de basisvorming aanreikt, niet volledig wordt bestreken.

Wat het specifieke gedeelte van de studierichting Muziek betreft, wordt voor de vakken in de focus algemeen een goede kwaliteit en een degelijke samenhang in de opbouw van het curriculum vastgesteld. Meestal sluit de realisatie voldoende aan bij de leerplannen. De leerplanrealisatie voor creatief musiceren en samenspel is zelfs een voorbeeld van goede praktijk. Algemeen beantwoorden de uitrusting en de accommodatie aan de minimale materiële leerplanvereisten. Enkele knelpunten vallen te situeren op het vlak van de onderwijsorganisatie. De beperkte onderwijstijd van een half uur per lesweek in de tweede graad vormt geen stevig fundament als voorbereiding op de derde graad. Voorts wordt het creatief musiceren nog niet betrokken bij het musiceren in orkestverband. Bovendien zijn er te weinig repetitiemomenten voor de verscheidene samenspelgroepen.

Wat het specifieke gedeelte van de studierichting Woordkunst-drama betreft, wordt voor algemene verbale vorming een kwaliteitsvolle realisatie vastgesteld. De leerplanrealisatie voor tekstanalyse is een voorbeeld van goede praktijk. De betrokkenheid van een aantal vakgroepleden bij de ontwikkeling van het leerplan garandeert de gelijkgerichte aanpak en realisatie ervan. De horizontale samenhang van de verscheidene woordvakken is bijzonder hecht. Enkele knelpunten hebben te maken met respectievelijk de onderwijsorganisatie en de uitrusting: hoewel het vak tekstzegging een van de artistieke pijlers van deze opleiding is, wordt daarvoor slechts in een half uur per lesweek voorzien. De uitrusting is voor verbetering vatbaar en de accommodatie is nog niet optimaal. Voor het vak algemene muzikaleer wordt vastgesteld dat de behandeling van het nieuwe leerplan zich nog in een verkenningsfase bevindt. Er zijn echter garanties

voor een groei naar een kwaliteitsvolle realisatie, die gepaard zal gaan met de integratie van dit vak in de vakgroepwerking, waartoe de schoolleiding zich heeft geëngageerd.

Voor het kwaliteitsonderzoek werd gefocust op de procesvariabelen leerbegeleiding en evaluatiepraktijk. De school heeft recentelijk haar visie op leerlingenzorg uitgeschreven. Ze hecht belang aan preventieve maatregelen, waarvoor leraren en vakgroepen worden gemobiliseerd, en aan remediërende maatregelen en begeleidingstrajecten, waarvoor de begeleidende klassenraden en de cel leerlingenbegeleiding een belangrijke rol spelen. Dit schooljaar werd gestart met een digitaal leerlingenvolgsysteem, waarin leerproblemen en remediëringsacties worden geregistreerd, maar dat nog niet doelgericht en doeltreffend wordt gehanteerd. Er is bijvoorbeeld nog geen duidelijke afbakening tussen leerhoudingen en leerprestaties gerelateerd aan leerplandoelstellingen en evaluatiecriteria. Algemeen wordt de leerbegeleiding te weinig gekoppeld aan de vakoverschrijdende eindtermen leren leren. Op het niveau van de leerlingen wordt nog te weinig ingezet op de verzelfstandiging van het leren leren.

Ook de evaluatiepraktijk verkeert nog in een ontwikkelingsfase. Voor de basisvorming wordt opgemerkt dat de toetsing soms te weinig peilt naar de vereiste beheersingsniveaus, onder meer met betrekking tot de onderzoeksvaardigheden. In de evaluatie van het specifieke gedeelte ontbreken soms evaluatiecriteria en wordt de relatie tussen leerplandoelstellingen en de evaluatie niet systematisch in kaart gebracht.

Algemeen respecteert de school de regelgeving, op een punt na: zij vraagt voor het gebruik van de infrastructuur tijdens de schooluren een vast bedrag aan elke leerling. Dat is een inbreuk op de regelgeving (zie 7.3).

Wat het algemeen beleid betreft, heeft de huidige directie al belangrijke initiatieven op het vlak van de coördinatie en de algemene schoolorganisatie genomen. Het onderwijskundig leiderschap en het beleidsvoerend vermogen garanderen een systematische en doelgerichte aanpak van de knelpunten die blijken uit het erkennings- en kwaliteitsonderzoek van de inspectie.

2 DOORLICHTINGSFOCUS

Op basis van het vooronderzoek en in het kader van een gedifferentieerde doorlichting selecteerde de onderwijsinspectie onderstaande structuuronderdelen en procesindicatoren/procesvariabelen voor verder onderzoek.

2.1 Structuuronderdelen in de doorlichtingsfocus

Structuuronderdeel	Basisvorming	Specifiek gedeelte
Graad 2 KSO Muziek	geschiedenis	creatief musiceren, instrument blokfluit, instrument piano, instrument saxofoon, stemvorming
Graad 2 KSO Woordkunst-drama	geschiedenis	
Graad 3 KSO Muziek	geschiedenis, Nederlands	Engels, instrument blokfluit, instrument hoorn, instrument piano, instrument saxofoon, samenspel, stemvorming
Graad 3 KSO Woordkunst-drama	Engels, geschiedenis, Nederlands	algemene muzikaleer, algemene verbale vorming, Engels

2.2 Procesindicatoren of procesvariabelen in de doorlichtingsfocus

Logistiek

Welzijn

Veiligheid

Gezondheid en hygiëne

Milieu

Onderwijs

Begeleiding

Leerbegeleiding

Onderwijs

Evaluatie

Evaluatiepraktijk

3 RESPECTEERT DE SCHOOL DE ONDERWIJSREGLEMENTERING?

3.1 Respecteert de school de erkenningsvoorwaarden?

3.1.1 *Voldoet de school aan de onderwijsdoelstellingen?*

Het onderzoek naar het voldoen aan de onderwijsdoelstellingen levert voor de geselecteerde structuuronderdelen het volgende op.

3.1.1.1 **Geschiedenis in kso tweede en derde graad in de studierichtingen Muziek en Woordkunst-drama (leerplannen D/1999/0279/026 en D/2001/0279/006)**

Voldoet

De leerplandoelstellingen zitten voldoende in de studie van de historische samenlevingen vervat. De afstemming van de leerlingenevaluatie op de leerplandoelstellingen is niet optimaal evenwichtig, maar voldoet. De studieresultaten van de leerlingen zijn over het algemeen positief.

Onderwijsaanbod In beide graden slaagt men erin de historische samenlevingen aan de hand van kenmerkende feiten, ontwikkelingen en probleemvelden te bestuderen. De verschillende domeinen van de socialiteit komen aan bod. In de derde graad is het sociaal-culturele domein weliswaar ondervertegenwoordigd (zie leerplan D/2001/0279/006, leerplandoel 6). Niet-westerse beschavingen en hun invloed op de westerse samenleving krijgen de nodige aandacht. De jaarplannen houden voldoende rekening met de leerplancriteria voor de ordening van de leerinhouden. Een niet optimaal selectieve benadering van de historische inhouden zet de realisatie echter onder druk. Daardoor wordt in leerjaar II,2 de overgang naar een nieuwe samenlevingsvorm (tweede helft 18de eeuw) onvolledig behandeld en op een samenvattende manier doorgeschoven naar leerjaar III,1. In leerjaar III,2 neemt de studie van het interbellum (volgens het leerplan best te plannen in leerjaar III,1) en van de Tweede Wereldoorlog relatief veel tijd in beslag. Daardoor rest weinig tijd voor alle geplande kenmerkende probleemvelden van de eigen tijd. Enkele worden dan ook veeleer theoretisch en weinig vanuit probleemstellende contexten bestudeerd.

In het onderwijsproces staat het beschrijvende, verklarende en conceptuele niveau van het historisch denken centraal. Cognitieve doelstellingen (kennis en inzicht) worden op een behoorlijk niveau aangeboden. Het referentiekader van tijd, ruimte en socialiteit wordt doelgericht in de studie van de samenlevingen ingepast. Het begrippenkader wordt geïntegreerd opgebouwd. Verschillende benaderingen dragen doelgericht bij tot de ontwikkeling van historisch inzicht en besef: onder meer via duiding van beïnvloedende factoren, relaties, langetermijnontwikkelingen en wisselwerking tussen domeinen van socialiteit, via enkele verdiepende focussen, actualisering en integratie van aansluitende actualiteit, via de organisatie van excursies.

In alle leerjaren verloopt de studie van de historische samenlevingen voldoende op basis van leertekst- en bronnenanalyse. De leerlingen verwerven de nodige vaardigheden om informatie uit verschillende soorten bronnen te halen en tot leerinhouden te verwerken. Daarbij worden het leerboek, multimediale leermiddelen en de historische atlas frequent ingezet. De bronnenanalyse is echter overwegend gericht op

informatieverwerking en inhoudsconstructie. Toepassingen van historische kritiek, analyse van hypothesen en interpretaties, e.d. komen slechts enkele keren voor. In taken, opdrachten zelfstandig werk of groepswork en de vakoverschrijdende actualiteitsopdracht (leerjaar III,2) zijn vaardigheden m.b.t. informatieverwerving en -verwerking en presentatie duidelijk herkenbaar. Het beheersingsniveau is echter niet volledig op de leerplandoelstellingen m.b.t. historische vaardigheden afgestemd (zie leerplan D/1999/0279/026, leerplandoelen 8, 10, 14, 16 en leerplan D/2001/0279/006, leerplandoelen 15, 16,20-25). Er ontbreekt op dit vlak een verticale leerlijn met doelgerichte progressie van het beheersingsniveau.

Uitrusting De uitrusting en leermiddelen beantwoorden aan de materiële leerplanvereisten. Het vaklokaal voor de derde graad is met meer didactische illustratie uitgerust dan het leslokaal voor de tweede graad, maar in beide graden beschikken de leraren en de leerlingen over de nodige leermiddelen. Er wordt permanent gebruikgemaakt van multimedia voor illustratie, bronnenanalyse en synthese. De leraren bieden op het digitale platform heel wat documenten aan ter ondersteuning van het leren van de leerlingen. Het aantal zoek- en verwerkingsopdrachten met behulp van ICT is beperkt.

Evaluatiepraktijk De evaluatie bestaat uit dagelijks werk en examens. Het dagelijks werk is samengesteld uit toetsen en taken (zelfstandig werk of groepswork). In het teken van de leerbegeleiding is de frequentie van toetsing hoger in de tweede graad. De puntenverhouding tussen dagelijks werk en examens valoriseert in de tweede graad echter onvoldoende de gespreide evaluatie en het persoonlijk werk van de leerlingen. De attitudebeoordeling is geïntegreerd in de evaluatie dagelijks werk. De criteria en quoterings zijn weinig transparant. Er is onvoldoende concrete aansluiting met de vakattitudes.

In alle leerjaren sluit de evaluatiepraktijk logisch bij het onderwijsproces aan. In de enkele taken en het zelfstandig werk worden vooral vaardigheden m.b.t. informatieverwerving en -verwerking en presentatie geëvalueerd. De afstemming van de opdrachten op de betrokken leerplandoelstellingen is voor verbetering vatbaar. Vooral m.b.t. onderzoeksvaardigheden (onder meer heuristiek, kritische bronnenanalyse met toepassing van historische kritiek) mikt de evaluatie onvoldoende op het vereiste beheersingsniveau.

Toetsen en examens zijn met zorg samengesteld. Open kennis- en inzichtvragen overwegen. Enerzijds zijn zij representatief voor de behandelde leerstof en valide ten aanzien van de cognitieve leerplandoelstellingen. Anderzijds worden daarmee kennis en inzicht te overwegend theoretisch en abstraherend geëvalueerd en onvoldoende vanuit toepassing in probleemstellende contexten. Situering in tijd, ruimte en socialiteit en actualisering zitten voldoende in de evaluatie vervat. Analyse van historische kaarten wordt doorgaans op een doelgerichte manier geëvalueerd. Het aantal vragen op basis van bronnenanalyse is in de toetsen veeleer beperkt. De examens bevatten relatief meer vaardigheidsvragen op basis van ondersteunende bronnen. Net zoals in het onderwijsproces en de taken is het gepeilde beheersingsniveau van de

bronnenanalyse niet volledig op de leerplandoelstellingen afgestemd (zie hoger).

Leerbegeleiding Het klasmanagement focust op een ordelijk en interactief lesverloop. Er is veel ondersteuning bij het leren van de leerlingen. Studietips zijn vooral gericht op een passende leerhouding, het leren onderkennen van structuren, het onderscheiden van hoofd- en bijzaken en inzicht in de leerstof. Bij opdrachten en evaluatiemomenten krijgen de leerlingen duidelijke instructies over wat van hen verwacht wordt of wat ze moeten kennen en kunnen. De leerbegeleiding verloopt echter onvoldoende volgens een leerlijn van begeleid naar zelfstandig probleemoplossend leren met integratie van leerstrategieën (zie vakoverschrijdende eindtermen leren leren). Met uitzondering van het zelfstandig leren notities nemen, blijft de leerbegeleiding in de derde graad te centraal gestuurd.

Er is steeds feedback op de leerprestaties van de leerlingen. In geval van tegenvallende resultaten worden verschillende remediërsacties ondernomen, onder meer begeleidingsplannen, leren samenvatten of structureren, extra oefeningen. In geval van structurele leerproblemen sluit de leerbegeleiding op vakniveau aan bij die op schoolniveau (bijvoorbeeld in geval van leerstoornissen, specifieke leertrajecten voor enkele anderstalige leerlingen).

Deskundigheidsbevordering De formele vakgroep is multidisciplinair samengesteld (geschiedenis, esthetica en godsdienst) en geen optimaal platform voor vakgerichte leerplanstudie. Overleg over het onderwijsproces en de evaluatiepraktijk voor geschiedenis verloopt hoofdzakelijk informeel. Er is een groot engagement voor een kwaliteitsvolle leerplanrealisatie. De leraren volgen geregeld nascholing en raadplegen de pedagogische begeleiding. De deskundigheidsbevordering gebeurt echter onvoldoende vanuit de analyse van reële vakgebonden behoeften en de bepaling van prioritaire verbeterpunten.

3.1.1.2 Nederlands in kso derde graad in de studierichtingen Muziek en Woordkunst-drama (leerplan D/2006/0279/008)

Voldoet

De eindtermen en leerplandoelstellingen worden in voldoende mate gerealiseerd. De evaluatie is voldoende representatief ten aanzien van de eindtermen en leerplandoelstellingen.

Onderwijsaanbod Er is een gevarieerd en rijk aanbod dat overwegend uitgaat van de eindtermen en leerplandoelstellingen. In het onderwijs- en leerproces komen alle leerplancomponenten - de receptieve en productieve vaardigheden, taalbeschouwing en literatuur - aan bod. Hoewel het onderwijs Nederlands een hoog communicatief gehalte heeft, is er soms nog een artificiële opdeling in 'kennis' en 'vaardigheden'. Daardoor sluit de realisatie nog niet volledig aan bij het leerplanconcept van het competentieleren, dat een competentie immers definieert als een samenhangend geheel van vaardigheden, kennis en attitudes.

Er is een ruime variatie van tekstsoorten waaraan taaltaken worden gekoppeld die inspelen op de hogere verwerkings- en beheersingsniveaus. Gezien de sterke inkleuring naar de specificiteit van de betrokken kso-

studierichtingen komen sommige tekstsoorten, zoals activerende teksten, minder aan bod. Het onderwijs Nederlands bevordert de brede vorming, de culturele en de interculturele gerichtheid van de leerlingen.

Uitrusting Er wordt voldaan aan de minimale materiële leerplanvereisten. ICT wordt voldoende geïntegreerd.

Evaluatiepraktijk De evaluatie beantwoordt aan het aanbod en is representatief ten aanzien van het leerplan. Sommige examens bevatten nog formatieve vragen, die onvoldoende peilen naar de hogere beheersingsniveaus. Criteria worden niet systematisch geëxpliciteerd. De klassengemiddelden voldoen.

Leerbegeleiding De leerbegeleiding berust op leertips, remediëringen en het gebruik van gevarieerde werkvormen zoals rollenspelen die differentiatie mogelijk maken. Interactieve oefeningen zoals presentaties bevorderen de ontwikkeling van strategische vaardigheden. Inzicht in verbeterpunten met betrekking tot de vaardigheden wordt bevorderd door vormen van zelfevaluatie en wederzijdse evaluatie.

Deskundigheidsbevordering De professionaliteit op lerarenniveau blijkt uit het voorbeeldige taalgebruik, het klassenmanagement en het gebruik van gevarieerde en innoverende werkvormen. Op het vlak van evaluatie dringt verdere professionalisering zich op.

3.1.1.3 Engels in kso derde graad in de studierichtingen Muziek (specifieke vorming) en Woordkunst-drama (basisvorming en specifieke vorming) (leerplan D/2004/0279/054)

Voldoet

De eindtermen en leerplandoelstellingen worden in voldoende mate gerealiseerd. De evaluatie is voldoende afgestemd op de eindtermen en leerplandoelstellingen.

Onderwijsaanbod Volgens de planning wordt uitgegaan van de eindtermen en leerplandoelstellingen en ligt het accent op de realisatie van de receptieve en productieve vaardigheden. Er wordt gebruikgemaakt van teksten en leerinhouden die de leerlingen op een communicatieve en activerende wijze vertrouwd maken met de Engelstalige cultuur. Er wordt ingespeeld op de specificiteit van de betrokken kso-studierichtingen.

Het gamma van tekstsoorten dat het leerplan aanreikt, wordt in voldoende mate geëxploreerd. De taaltaken zijn gevarieerd en uitdagend. De ontwikkeling van de vaardigheden gaat gepaard met het gebruik van communicatiestrategieën.

Uitrusting Er wordt voldaan aan de minimale materiële leerplanvereisten. Leermiddelen worden doelgericht ingezet. ICT wordt voldoende geïntegreerd.

Evaluatiepraktijk De evaluatie, zowel in de vorm van dagelijks werk als in de vorm van examens, bestrijkt de verscheidene vaardigheidsdomeinen, waaraan in de totaliteit ook het zwaarste puntengewicht wordt toegekend. Criteria worden niet systematisch geëxpliciteerd. Het functionele gehalte van grammaticale en lexicale kennis in de summatieve evaluatie is nog niet optimaal.

Leerbegeleiding De leerbegeleiding berust op leertips, remediëringen, onder meer op het

elektronisch leerplatform, en het gebruik van gevarieerde werkvormen die differentiatie mogelijk maken. Interactieve oefeningen zoals presentaties bevorderen de ontwikkeling van strategische vaardigheden. Inzicht in verbeterpunten met betrekking tot de vaardigheden wordt bevorderd door vormen van zelfevaluatie en wederzijdse evaluatie op leerlingenniveau.

Deskundigheidsbevordering De professionaliteit op lerarenniveau blijkt uit het voorbeeldige taalgebruik, het klassenmanagement en het gebruik van gevarieerde en innoverende werkvormen. Op het vlak van evaluatie dringt verdere professionalisering zich op.

3.1.1.4 Creatief musiceren in kso tweede graad in de studierichting Muziek (leerplan 2012/038)

Voldoet

De leerplanbehandeling en de leerlingenbegeleiding zijn sterk uitgewerkt. De school beschikt daarbij over een uitstekend vaklokaal. Deze elementen resulteren in een kwaliteitsvolle leerplanrealisatie.

Onderwijsaanbod De leerplanbehandeling gaat uit van een evenwichtig aanbod van de verschillende leerplandoelen. Uit het voorgelegde lesmateriaal blijkt een degelijke reflectie over het uitzetten van interessante leerlijnen voor de realisatie van dit graadleerplan.

Deze leerlijnen zijn uitgewerkt als kwaliteitsvolle 'groeilijnen' bij de omgang met de verschillende muzikale parameters. Zowel uit lesobservaties als uit nazicht van lesnotities blijkt dat daarbij bovenal aandacht gaat naar het bevorderen van creativiteit en muzikaliteit. Dit vormt een sterk punt bij de leerplanrealisatie en draagt kwaliteitsvol bij tot de specifieke vorming van deze graad en studierichting.

Het repertoire dat bij het creatief musiceren wordt ingezet, is onder meer interessant wegens de goede afstemming op de doelgroep. Het biedt een verkenning van een ruim aantal muziekgenres en stijlen en laat onder meer via het improviseren heel wat ruimte voor de eigen inbreng van de uitvoerende musici. Bij het aanbod van dit gevarieerde repertoire wordt ook aandacht besteed aan het uitbreiden van de tijdsduur van de muziekwerken. Het is bijzonder interessant dat het creatief musiceren uitgaat van een gemengde en flexibele instrumentatie. Deze inspirerende benadering zorgt er niet alleen voor dat de leerlingen kunnen musiceren met hun hoofd- en/of neveninstrument(en), maar leidt ook tot een rijke en soms originele klankkleur. Het aangaan van de uitdaging om dit creatief musiceren uit te bouwen vanuit een flexibele en soms zeer heterogene bezetting, resulteert voor de leerlingen evenzeer in een verruiming van de instrumentenkennis.

Zowel vanuit de gemengde instrumentatie als het gevarieerde repertoire worden de kansen benut om te werken aan dynamiek, frasering, interpretatie, soleren en begeleiden. Ook op deze manier groeit interactie tussen de verschillende muziekvakken van het specifiek gedeelte.

Tijdens lesobservaties is vastgesteld dat deze eigentijdse en boeiende invulling van creatief musiceren bijdraagt tot het muziekplezier en de muziekbeleving van de leerlingen. Het artistiek niveau van de uitgevoerde werken is daarbij meer dan degelijk. Terecht zijn de leerlingen een tikkeltje fier bij het uitvoeren van de originele en inspirerende muziekwerken. Het

geheel geeft klank en kleur aan het schoolleven.

Uitrusting De inrichting van het vaklokaal is heel specifiek en ondersteunt de leerplanrealisatie voluit. Er is vanuit overleg tussen schoolleiding en leraar aanzienlijk geïnvesteerd in een groot aantal instrumenten en leermiddelen. Het uitnodigend karakter van deze aangename werkruimte vormt een mooi kader voor de kunstzinnige vorming via het creatief musiceren. Voorts wordt werk gemaakt van attitudevorming m.b.t. orde en netheid.

Evaluatiepraktijk Er is op schoolniveau een puntenverdeling tussen dagelijks werk en examen afgesproken. Bij gebrek aan gezamenlijk afgesproken evaluatiecriteria op schoolniveau ontbreekt vooralsnog een duidelijke registratie van de leerlingenevaluatie. Daarbij is ook voor het vak creatief musiceren het onderscheid tussen kennis, vaardigheden en attitudes nog onvoldoende uitgeklaard. De voorgelegde leerlingresultaten zijn wel behoorlijk, maar geven weinig of geen specifieke informatie over de vorderingen en leerwinst van de individuele leerling. Uit gesprekken blijkt dat de examens opgevat worden als het uitvoeren van een selectie van het behandelde repertoire, met aansluitend mondelinge feedback voor de individuele leerling. De feedback wordt nog niet beknopt schriftelijk geregistreerd in een te ontwikkelen format binnen het digitaal leerlingvolgstelsel.

Leerbegeleiding In de gevolgde lessen is het leerklimaat positief. Er is bewust gekozen voor de leerstrategie waarbij de leraar veeleer als coach optreedt. Het geregeld werken in deelgroepen is een interessante werkvorm bij het creatief musiceren. Vooral bij het zoekwerk en de verkenning van improvisaties alsook het uitproberen van nieuwe partituren bewijst deze werkvorm grote diensten. Voorts is het interessant en leerrijk dat de leerlingen veelal musiceren van een score. Deze toepassing genereert zowel een verbreding van de muziekkennis als een sterkere betrokkenheid bij het musiceren.

Het lesmateriaal is uitgewerkt als een partituurkaf waarin het hele repertoire is gebundeld. Waar nodig wordt de partituur uitgebreid met beknopte muziektheoretische uitleg, eventueel met invulmogelijkheden voor de leerlingen. Interessant zijn ook de stappenplannen waarin bij sommige partituren wordt voorzien. Deze zijn in een degelijke instructietaal opgesteld en bieden ondersteuning bij het zelfstandig repeteren. Vooral t.a.v. de leerlijn improviseren zijn deze stappenplannen interessant. Tijdens lesobservaties is vastgesteld dat deze leerstrategie degelijke resultaten oplevert.

Onderwijsorganisatie Het is een gemiste kans dat de visie en invulling van dit creatief musiceren nog niet wordt meegenomen naar de orkestklas en bijgevolg pianisten, blokfluiters en gitaristen uitsluit van deelname aan een kernvak van het specifiek gedeelte. Dit betekent voor deze instrumentalisten een zekere erosie van hun specifieke vorming. Vanuit de aanwezige knowhow, collegiaal overleg en repertoirestudie is het ongetwijfeld perfect mogelijk om ook deze instrumentalisten volwaardig te laten participeren aan het musiceren in orkestverband.

Deskundigheidsbevordering Het vak creatief musiceren is nog niet volwaardig ingebouwd binnen een vakgroep. Volwaardig participeren aan de vakgroep biedt evenwel perspectieven om de evaluatiepraktijk te verfijnen en gelijkgericht met de

andere muziekvakken uit te bouwen. Voorts is de vakgroep het forum bij uitstek om te onderzoeken hoe het muziekplezier vanuit het gezamenlijk musiceren in gemengde bezetting ook binnen de orkestklas kan geïmplementeerd worden. Inzake deskundigheidsbevordering bieden de talrijke engagementen van de leraar binnen het domein van de algemene muziekpedagogie en muziekdidactiek de nodige zuurstof voor de volgehouden vitalisering van het creatief musiceren.

3.1.1.5 Samenspel in kso derde graad in de studierichting Muziek (schoolleerplan en leerplan 2012/039)

Voldoet

De leerplanbehandeling wordt gedragen door een ruime groep leraren en de leerlingenbegeleiding is sterk uitgewerkt. De school voorziet daarbij in heel wat kansen tot podiumervaring. Deze elementen resulteren in een kwaliteitsvolle leerplanrealisatie.

Onderwijsaanbod De school maakt ernstig werk van een degelijke organisatie van de lessen samenspel. De indeling in samenspelformaties gebeurt vanuit adequaat overleg tussen de schoolleiding en het lerarenteam voor samenspel. Deze organisatie vindt tweemaal per schooljaar plaats, bedoeld om de leerlingen in verschillende combinaties te laten musiceren. Als een bepaald ensemble bijzonder goed lukt, bestaat ook de mogelijkheid om deze samenstelling het volledige schooljaar aan te houden. Deze flexibiliteit in het leertraject vormt een pluspunt in de leerplanbehandeling.

De groepsindeling gebeurt op grond van heldere criteria waarbij onder meer de mogelijkheden van de jonge musici realistisch, maar toch ook met voldoende uitdaging, voor ogen worden gehouden. Het onderwijsaanbod voor samenspel is krachtig, omdat niet minder dan zeven leraren collectief en vanuit een verschillende instrumentale expertise, gestalte geven aan dit vakkenonderwijs. Deze uitwerking resulteert onder meer in het interessante feit dat leerlingen doorheen de derde graad de les samenspel van vier verschillende leraren kunnen krijgen. Dit vormt een sterke troef binnen het leertraject samenspel over de twee leerjaren.

Dankzij de doordachte organisatie voor samenspel bij de start van het schooljaar en de aanvang van het tweede trimester wordt de onderwijstijd maximaal benut. Dit gegeven, gekoppeld aan de gerichte voorbereiding van verschillende toonmomenten en optredens, zorgt ervoor dat de attitudes van studie-ijver en discipline worden nagestreefd. Deze attitudes vormen immers een essentieel onderdeel in de vorming van uitvoerende musici.

De lessen samenspel zijn opgebouwd vanuit de visie dat de leraar fungeert als coach. Algemene aspecten als houding, opstelling, stemmen, visueel contact, gericht luisteren en leiding geven worden stapsgewijs behandeld, in combinatie met verkenning, analyse en repetitie van de partituur.

Aansluitend op het lesonderdeel met coaching en instructie door de leraar, is er het lesmoment waarbij het ensemble repeteert zonder leraar. Dit onderwijskundig interessante initiatief is weloverwogen binnen het lerarenteam en levert behoorlijke resultaten op.

In de lessen samenspel wordt een interessant repertoire ingezet met ruime aandacht voor de mogelijkheden en groeikansen van de jonge musici. Leraargebonden is er implementatie van hedendaags repertoire met

verkenning van nieuwe speeltechnieken, improvisatie en het uitwerken van bruggen naar andere kunstvormen. Het is aangewezen om deze boeiende initiatieven aan te houden en mogelijk te verbreden, in harmonie met het koesteren van het standaardrepertoire. Ook leraargebonden zijn de aanzienlijke inspanningen om muziek te ontwerpen en te componeren op maat van sterk heterogene samenspelgroepen. Deze creativiteit is zowel binnen de leerplanbehandeling als leerplanrealisatie een voorbeeld van goede praktijk.

De talrijke mogelijkheden tot podiumervaring bieden voor zowel de uitvoerende musici als de toehoorders belangrijke leermomenten. Deze concerten worden goed georganiseerd en gedoseerd en geven belangrijke stimuli binnen het leertraject van de jonge uitvoerders.

De unieke omgang met de muzikataal via het instrumentaal samenspel genereert bij de leerlingen-musici veel momenten van intense muziekbeleving en muziekplezier. Van daaruit levert de les samenspel ook een unieke bijdrage tot de brede en harmonische vorming van de leerlingen.

Uitrusting De materiële voorzieningen binnen de school voor de kwaliteitsvolle organisatie van de lessen samenspel zijn ruim en degelijk. Niet alle leraren zijn even goed op de hoogte van de mogelijkheden die de gespecialiseerde schoolbibliotheek biedt inzake repertoire voor de lessen samenspel.

Evaluatiepraktijk Er is op schoolniveau een puntenverdeling tussen dagelijks werk en examen afgesproken. Het examen samenspel wordt gejureerd door het lerarenteam samenspel. Het resultaat wordt in consensus vastgelegd. Ongetwijfeld is het gezamenlijk beluisteren en beoordelen door een lerarenteam met sterke en specifieke expertise een pluspunt. De evaluatiepraktijk en rapportering gebeuren vooralsnog niet vanuit vastgelegde criteria op schoolniveau. Daardoor beschikt de school slechts over zeer beperkte informatie inzake de vorderingen en leerlingresultaten voor het vak samenspel. Vanuit de aanwezige professionaliteit is het vastleggen van haalbare evaluatiecriteria beslist mogelijk. Tegelijkertijd zou dit een behoorlijke winst voor de gelijkgerichtheid opleveren.

Zowel de leerlingen als de ouders krijgen wel voldoende mondelinge feedback n.a.v. de optredens. Daarentegen is binnen het digitaal leerlingenvolgsysteem nog maar weinig adequate informatie over de prestaties van de jonge musici geregistreerd. De vastlegging van goed geselecteerde criteria kan dit gemis ombuigen.

Leerbegeleiding Vanuit de gezamenlijk ontwikkelde visie waarbij de leraar als coach optreedt, wordt doorheen de twee leerjaren van de derde graad duidelijk gewerkt aan de groei naar verzelfstandiging binnen het vak samenspel. De les samenspel is veelal een boeiende interactie tussen de leraar en het ensemble. Het is positief dat de leerlingen ook de mogelijkheid hebben om repertoire voor te stellen. Deze voorstellingen zijn soms origineel en brengen zo een verruiming van het repertoire qua stijl en genre.

Onderwijsorganisatie Het is aangewezen om vanuit collegiaal overleg tussen de schoolleiding en de leraren samenspel te zoeken naar meer repetitiemomenten tijdens de

schoolweek voor de verschillende samenspelgroepen. Deze repetities bieden immers unieke kansen om de gekozen leerweg van groei naar verzelfstandiging binnen het gezamenlijk musiceren, te verstevigen. Voorts is het inbouwen van meer repetitietijd evenzeer een versterking van het specifiek gedeelte binnen de studierichting Muziek.

Deskundigheidsbevordering De vakgroep samenspel is dynamisch en heeft een behoorlijke overlegcultuur, zowel formeel als informeel. De vakgroepwerking resulteert onder meer in de kwaliteitsvolle organisatie van het vak samenspel. De vakgroep kan nog sterker uitgebouwd worden tot een forum voor overleg inzake evaluatie- en rapporteringspraktijk. Gelet op het feit dat samenspel binnen de derde graad het vervolg van de lessen creatief musiceren in de tweede graad vormt, is uitwisseling van informatie tussen deze vakken wenselijk. Inzake deskundigheidsbevordering bieden de talrijke en gevarieerde engagementen van de leraren binnen de muzieksector de nodige zuurstof voor de volgehouden vitalisering van het vak samenspel.

3.1.1.6 Stemvorming in kso tweede en derde graad in de studierichting Muziek (leerplannen D/2010/7841/013 en D2012/7841/039)

Voldoet

Binnen deze cursus worden de leerplandoelstellingen op een methodologisch dynamische wijze gerealiseerd. Door terug te koppelen naar beginsituaties en tussentijdse evaluaties slaagt men erin de brede verscheidenheid van de instroom procesmatig te beheersen. Deze werkwijze faciliteert een goede opvolging van de leerplanrealisatie. Het gemeenschappelijk opgesteld leerplan is gedetailleerd uitgewerkt en sluit aan bij de aspiraties van het officiële leerplan.

Onderwijsaanbod Het vak stemvorming is een verplicht onderdeel van het artistieke deel van het curriculum van elke leerling en dient tijdens heel het leertraject gevolgd te worden. Daardoor staat een uitgebreid team van zangpedagogen in voor dit opleidingsonderdeel. Een coördinator werd aan het team toegewezen.

Het team werkte een eigen leerplan uit op basis van het officiële, meer generieke leerplan. Wegens de grote verscheidenheid bij de instroom legt men een beginsituatie vast. Vervolgens worden meer gedetailleerde leerplandoelstellingen omschreven in verband met basistechnieken rond gehoorvorming, geheugen en a capella zang. Verder benadrukt het leerplan de kennismaking met een grote diversiteit in genres en stijlen zoals musical, chanson, pop-jazz en met verschillende talen: Engels, Frans, Duits, eventueel Latijn en Italiaans. Er is een duidelijke zin voor opvolging van het proces door de systematische terugkoppeling naar de beginsituatie. Verschillende leerplandoelen worden via objectieve parameters in kaart gebracht: de stemkwaliteit, de ontwikkeling van de techniek, de houding en ademhaling, de muzikaliteit en de expressie. Veel belang wordt gehecht aan leerplandoel 11: het ontwikkelen van het vermogen om kritisch naar zichzelf te luisteren en te reageren op auditieve en visuele impulsen. Dit leerplandoel wordt aangevuld met het 'ook naar elkaar luisteren'.

Uitrusting De leslokalen voldoen aan de minimale materiële vereisten. Er staan goede buffetpiano's voor de pianobegeleiding. Er zijn voldoende lessenaars aanwezig. Niet in elk lokaal is steeds een spiegel aanwezig.

Evaluatiepraktijk Bijzonder in deze cursus is de aandacht voor procesevaluatie. Elke evaluatie

grijpt terug naar een vorige. Er is een gemeenschappelijk programma afgesproken per leerjaar en nog eens telkens per trimester. Dit wordt individueel aangepast aan de leerling. Afwisselend komen aan bod: volksliederen, kerkliederen, één werk met begeleiding en één werk gregoriaans. In totaal kan een leerling tot 12 liederen moeten voorbereiden.

Van de 64 studenten die dit vak vorig schooljaar volgden, slaagden omzeggens allen voor zowel de overgangs- als eindexamens. Enkele leerlingen schakelen soms over van stemvorming naar het hoofdvak zang.

Leerbegeleiding Voor de leerlingen wordt in de ondersteuning van een uitmuntende pianobegeleiding voorzien, zoals in het vak saxofoon.

3.1.1.7 Blokfluit in kso tweede en derde graad in de studierichting Muziek (leerplannen D/2010/7841/013 en D/2012/7841/039)

Voldoet

De klas voldoet aan de algemene doelstellingen van de goedgekeurde leerplannen. De leerlingen maken kennis met een breed repertoire. Er is een artistiek kwalitatief sterke terugkoppeling vanuit de levende musiceerpraktijk.

Onderwijsaanbod De elf leerplandoelstellingen en leerinhouden voor de instrumentale/vocale vorming blijken in beide leerplannen identiek. Het proces loopt vanaf het eerste leerjaar van de tweede graad door tot het tweede leerjaar van de derde graad. Het is niet duidelijk in hoeverre men de leerplanrealisatie ook tijdens de lessen en naar aanleiding van tussentijdse en eindevaluaties systematisch bewaakt en terugkoppelt. De ontwikkelingsgang verloopt individueel en adaptief.

Uit de documentenstudie en het gesprek blijkt dat in de klas blokfluit met een bepaalde leerplaninhoud bewust minder rekening gehouden wordt. Zo zal doelstelling 7 - 'de leerling ontwikkelt een studiemethode om voor het hoofdvak werken uit het geheugen uit te voeren en zo zijn muzikale geheugen te stimuleren' - voor de leerlingen van het vak blokfluit niet van toepassing blijken. De klas hanteert hier een andere visie die steunt op een autonome mening. Er leeft hierover binnen de oude muziekpraktijk een mogelijk te verantwoorden, alternatieve visie maar die is niet binnen een bijgevoegd document op haar afwijking door de school geargumenteed.

De blokfluitklas ontwikkelde weliswaar autonoom een 'indicatief leerplan' dat een basisvorming voor de eerste jaarhelft omvat. Voor de tweede graad wordt de ontwikkeling op het vlak van techniek, houding, muziek en studeermethodiek omschreven. Voor de derde graad wordt deze omschrijving uitgebreid met de elementen ademhaling, respect voor de tekst, geheugen- en improvisatiewerk (!) en specifieke moeilijkheden. Het leerplan sluit af met een representatieve, stilistisch gevarieerde repertoriumlijst.

Dit mooi uitgewerkte instrumentale leerplan is niet systematisch getoetst aan het officiële generieke leerplan, hoewel het merendeel van de leerplandoelstellingen erin terug te vinden is.

De klas bestaat uit acht leerlingen van de studierichting Muziek. Niet allen hebben de blokfluit als hoofdinstrument gekozen. Dit aantal beperkt zich tot twee. De leerkracht maakt hierbij geen onderscheid tussen deze opties en richt zich op een hoog kwaliteitsstreven voor elke leerling.

Uitrusting Het leslokaal voldoet aan de minimale normen op akoestisch vlak. De leerlingen maken, via het persoonlijke instrumentarium van de leerkracht, kennis met een veelheid van instrumententypes qua tessituur en stijl. Er staat geen klavecimbel als begeleidingsinstrument ter beschikking en blijkbaar is het moeilijk gebruik te maken van de instrumenten die zich in de hogere afdeling bevinden.

Evaluatiepraktijk De school beschikt over een leerlingvolgsysteem, waarin de evaluatiegegevens echter nog niet systematisch worden geregistreerd. De proces- als productevaluaties worden doorheen het schooljaar wel periodiek via quoterings bijgehouden. Men maakt een onderscheid tussen dagelijks werk, inzet en een toetsing ('Peil'). De relatie tussen leerplandoelen en evaluatie is niet schriftelijk in kaart gebracht.

Leerbegeleiding De instroom van leerlingen gebeurt aan de hand van een oriënteringsproef waarmee een beginsituatie op basis van een eerste kennismaking kan worden vastgesteld.

Leerlingen worden vooral gestimuleerd via regelmatige optredens. De aandacht besteed aan hedendaagse muziek zoals pop en jazz, avant-garde, minimalistische muziek en 'atletisch modern' werkt stimulerend en uitdagend.

Deskundigheidsbevordering Op lerarenniveau zijn er permanente contacten met de leefwereld van de oude muziek. De artistieke ontwikkelingen binnen het praktijkveld worden op een vanzelfsprekende manier teruggekoppeld naar de preprofessionele muzikant.

3.1.1.8 Piano in kso tweede en derde graad in de studierichting Muziek (leerplannen D/2010/7841/013 en D/2012/7841/039)

Voldoet

De realisatie van de leerplandoelen vertaalt zich in een uit te voeren repertoire op een tussentijds en eindexamen. Binnen het vakgebied werd een gemeenschappelijk programma afgesproken. De inhoud is individueel en op maat aangepast aan de mogelijkheden van elke leerling. Leerlingen krijgen veel gelegenheid om podiumervaring op te doen.

Onderwijsaanbod De elf leerplandoelstellingen en leerinhouden voor de instrumentale/vocale vorming blijken in beide leerplannen identiek. Het proces loopt vanaf het eerste leerjaar van de tweede graad door tot het tweede leerjaar van de derde graad. Het is niet duidelijk in hoeverre men de leerplanrealisatie ook tijdens de lessen en naar aanleiding van tussentijdse en eindevaluaties systematisch bewaakt en terugkoppelt. De ontwikkelingsgang verloopt individueel en adaptief.

Uit documentenstudie blijkt het individueel studietraject van elke leerling chronologisch opgebouwd met het oog op de uitvoering van uit te voeren programma's, die gelijkgericht binnen het team pianoleerkrachten

afgesproken zijn. Hierbij ligt het accent in de eerste jaarhelft meer op de ontwikkeling van techniciteit (études, Bach, eventueel toonladders) en in de tweede helft op het realiseren van een standaardrepertoire. In de klassen hanteren de leraars een persoonlijke agenda waarin het overzicht en de ontwikkeling van elke individuele leerling bijgehouden worden. Dit verwijst voornamelijk naar de uit te voeren stukken en heeft geen rechtstreekse (lees bewust gecontroleerde) relatie met het algemeen goedgekeurd leerplan. Het aan bod komen van de leerplandoelstellingen gebeurt dan ook niet systematisch maar op occasionele basis en afhankelijk van de persoonlijke invalshoeken en accenten van elke docent (vrije methodiek).

De programma's zijn op niveau, adequaat en stemmen overeen met wat gangbaar als 'ijzeren repertoire' omschreven staat. Ongeveer de helft van het aantal leerlingen stroomt door naar het hoger kunstonderwijs. In hoeverre er een horizontale samenhang nagestreefd wordt met andere vakgebieden is niet duidelijk. Over het algemeen liggen de hoofdaccenten op het beheersen van de basistechnieken van het klavierspel (leerplandoel 3) en op de voorbereiding tot optreden (podiumervaring – leerplandoel 10 en 11). Dankzij het herwerkte GIP-concept zullen leerplandoelen die een directe band leggen met de horizontale samenhang op structurele wijze aan bod komen. Uit observatie blijkt het niveau van de leerlingen zeer uiteenlopend, waarbij sommigen regelmatig nieuw repertoire aangeboden krijgen en anderen bijna heel het schooljaar aan dezelfde stukken werken.

Uitrusting De leslokalen voldoen aan de minimale normen op het vlak van verlichting, verluchting en akoestiek. In alle klassen waar piano wordt gegeven, staan vleugelpiano's ter beschikking die, in acht genomen de dagelijkse intensiteit van bespeling, voldoende onderhouden zijn. De stemming is nogal verschillend. De pianostoelen in de bezochte ruimtes zijn in orde.

Evaluatiepraktijk Het team van leerkrachten piano spraken een 'Examenregeling piano' af. Voor de tweede graad en de derde graad worden proeven afgenomen eind november (1ste trimester) en tijdens de examenreeks (3de trimester). Het betreft op jaarbasis een gedeelde prestatie vergelijkbaar met een technische en een eindproef. Het programma bestaat telkens uit drie werken waartoe telkens minstens een etude en een Bach behoren. Het aanleren van een klassieke sonate beschouwt het team als belangrijk. Op het examen verwacht men het spelen van een geheugenwerk (leerplandoel 7). De duur van een optreden wordt beperkt tot maximum 20 minuten. Er blijkt binnen deze afspraken geen belang voor hedendaagse muziek in het repertoire en/of kennismaking met werken van componisten van eigen huis/bodem.

Leerbegeleiding Leerlingen worden vanuit hun persoonlijkheidsstructuur gecoacht en begeleid. Hierbij tonen de leerkrachten een grote flexibiliteit om een aangepast repertoire voor elke leerling op een nauwkeurige manier uit te kiezen. Getalenteerde leerlingen worden gestimuleerd tot deelname aan wedstrijden. Leerlingen krijgen vele gelegenheden om regelmatig op te treden binnen en buiten de instelling. Zo organiseren sommige leerkrachten ook huisconcerten en is er de jaarlijkse opendeurdag.

3.1.1.9 Saxofoon in kso tweede en derde graad in de studierichting Muziek (leerplannen D/2010/7841/013 en D/2012/7841/039)

Voldoet

De klas saxofoon voldoet aan de verwachtingen die het generieke leerplan stelt. De leerlingen bereiken een degelijk technisch en artistiek niveau via een uitgelezen, kwaliteitsvol repertoire. Bijzondere aandacht gaat uit naar de realisatie van een expressieve afwerking via het geheugenwerk. Er is voldoende zorg voor een optimale begeleiding door de opvolging van de individuele studiemethodiek.

Onderwijsaanbod In de cursus saxofoon waren vorig schooljaar vijf leerlingen ingeschreven, verspreid over de tweede en de derde graad. Vier leerlingen stroomden door naar het volgende leerjaar.

De klas beschikt over een generiek jaarplan dat specifiek is uitgewerkt voor de tweede en de derde graad. Inhoudelijke doelstellingen zoals toonvorming, toonladderspel en technische oefeningen, etudes en voordrachtstukken worden aangeboden. De repertoirestukken staan op een behoorlijk niveau met werken van o.a. Crépin en Bozza. Naast tekstkennis, opbouw van het werk en afwerking wordt veel aandacht besteed aan het geheugen. Zo kent een kandidaat 6M het volledige concerto van P. Gilson uit het hoofd. De klas kan aantonen dat ze belangrijke leerplandoelen met betrekking tot de afwerking en verfijning met de leerlingen realiseert. Dit heeft dan betrekking op leerplandoel 5: de leerling leert gaandeweg het technische aspect te overstijgen en heeft oog voor de unieke muzikale inhoud van elk muziekstuk. In de praktijk komt dit in de uitvoering o.a. neer op de sterke dynamische differentiatie en de expressieve profilering.

Op het leerplan sluit een digitaal bijgehouden jaarplan aan waarin het leerproces wordt opgevolgd en de evolutie van de leerling procesmatig beoordeeld.

Uitrusting Het leslokaal voldoet aan de minimale materiële vereisten. Er staat een goede buffetpiano voor de pianobegeleiding. Er zijn voldoende lessenaars aanwezig.

Evaluatiepraktijk De individuele procesevaluatie wordt niet alleen via quoteringen in het puntenboek bijgehouden. De klas beschikt ook over een inhoudelijk leerlingvolgsysteem, waarmee de inhoudelijke evolutie van elke leerling opgevolgd wordt.

De puntenquoteringen blijken vrij gunstig voor alle kandidaten, vooral dan wat het hoofdvak betreft. Vooral in het vak stemvorming (zang) blijken de leerlingen minder te scoren.

Leerbegeleiding De leerling wordt ondersteund met een uitmuntende pianobegeleiding. Leerlingen nemen ook deel aan prestigieuze wedstrijden, waar zij mooie resultaten behalen.

Leerplandoel 4 (ontwikkeling van een kritische studiemethode) komt op een erg originele wijze aan bod: leerlingen houden, los van hun agenda, een wekelijks logboek bij waardoor de docent steviger vat blijft houden op de studeermethode tijdens de week.

Discipline en aanmoediging staan in een evenwichtige verhouding tot elkaar.

Onderwijsorganisatie Het individueel oefenen van het hoofdinstrument komt soms in de verdrukking wegens diverse aspecten m.b.t. de curriculumrealisatie. Uiteraard is dit nefast voor de noodzakelijke continuïteit bij de studie van het instrument. Het verdient aanbeveling om op schoolniveau en via de vakgroepen te zoeken naar meer mogelijkheden voor de individuele studie van het instrument, en dit binnen een rustig leerklimaat. Voorts is de te beperkte onderwijstijd in de tweede graad van een half uur per lesweek voor het hoofdinstrument onvoldoende als stevige onderbouw en voorbereiding op de derde graad. Ook dit knelpunt binnen de specifieke vorming wordt best vanuit de dialoog tussen schoolleiding en vakgroepen weggewerkt.

Deskundigheidsbevordering Op lerarenniveau worden regelmatige contacten met de saxofoonsector onderhouden. De expertise die daar aanwezig is, wordt op die manier overgedragen. In de school zelf wordt deelgenomen aan de vakgroepwerking van de blazers en aan de klassenraden.

3.1.1.10 Hoorn in kso derde graad in de studierichting Muziek (leerplan 2012/039)

Voldoet

De leerplanbehandeling en de leerlingenbegeleiding zijn sterk uitgewerkt. Dit resulteert in een kwaliteitsvolle leerplanrealisatie.

Onderwijsaanbod Het geboden muziekonderwijs gaat uit van een degelijke kennis van de beginsituatie van de individuele leerling. Het uitgestippelde leertraject is goed afgestemd op de individuele hoornist en behandelt de fundamentele aspecten van het hoornspel. Zo gaat onder meer aandacht naar ademhaling, houding, plaatsing van het mondstuk en blaastechniek. Dit kan nog verruimd worden door uitdrukkelijker gebruik te maken van opgedane kennis vanuit de lessen stemvorming.

De ingezette oefeningen, etudes en stukken bieden voldoende variatie en behandelen op een interessante manier onder meer de parameters ritme, melodie, intonatie, dynamiek en frasering.

Het aangeboden repertoire biedt de nodige uitdaging en brengt meteen een behoorlijke introductie in de hoornliteratuur. Deze literatuur wordt voldoende in een brede muzikale context geplaatst.

Het voorspelen door de leraar wordt gedoseerd ingezet en gekoppeld aan een kwaliteitsvolle instructie.

Er is binnen de leerplanrealisatie voor hoorn voldoende zicht op de leerplanbehandeling van sterk verwante muziekvakken zoals samenspel en orkest. Het benutten van deze wisselwerking levert ongetwijfeld een meerwaarde op bij de realisatie van de specifieke vorming.

Ook de projectwerking op school en de verschillende mogelijkheden tot podiumervaring zijn belangrijke stapstenen binnen de leerplanrealisatie.

Het nieuwe concept van de geïntegreerde proef biedt interessante perspectieven voor het verder dynamiseren van de wisselwerking tussen de

lessen hoofdinstrument, de verschillende vakken van het specifiek gedeelte en een aantal vakken van de basisvorming.

Het prioritair uitgangspunt bij de geïntegreerde proef van procesmatig handelen en evalueren levert meteen een uitdagend agendapunt op voor de vakgroepen instrument. De slotvoorstelling van de geïntegreerde proef vormt nu reeds een mooi sluitstuk van de hele vorming binnen de studierichting Muziek.

Uitrusting Het leslokaal voldoet aan de normen inzake bewoonbaarheid en is qua akoestiek behoorlijk. Tijdens de lessen wordt ook informatie verstrekt over merk en types van instrumenten en over het onderhoud van het instrument.

Evaluatiepraktijk Er is op schoolniveau een puntenverdeling tussen dagelijks werk en examen afgesproken. Het vastleggen en hanteren van examenprogramma's en evaluatiecriteria worden overwegend bepaald door de individuele leraar. Daardoor ontstaat het gevaar voor een te uitgesproken adaptieve benadering van de evaluatie die weinig of niet uitgaat van een welomschreven niveau en normstelling. Binnen de vakgroepen is dit belangrijk aspect van de evaluatiepraktijk tot op heden niet grondig bestudeerd.

Het beoordelen van de examens gebeurt wel door een aantal leraren instrument-juryleden die het beoordelingscijfer in consensus vastleggen. Bij gebrek aan gezamenlijk afgesproken evaluatiecriteria ontbreekt vooralsnog een duidelijke registratie van de leerlingenevaluatie. De voorgelegde fiches geven wel een opsomming van het uitgevoerde repertoire, maar bieden nauwelijks informatie over de vorderingen of diagnose en aangeboden remediëring t.a.v. de individuele leerling. Het is aangewezen de fiches te vervangen door registratie in een te ontwikkelen format binnen het digitaal leerlingvolgsysteem.

De rapporten bevatten summiere commentaar over de evaluatie. Bij deze commentaren valt op dat het onderscheid tussen kennis, vaardigheden en attitudes nog niet duidelijk is uitgeklaard. De communicatie met de ouders over de leerprestaties van hun kinderen is aan de orde tijdens oudercontacten en soms ook aansluitend bij een optreden.

Leerbegeleiding Zowel door informele gesprekken als door het volgen van de begeleidende klassenraad is de leraar goed geïnformeerd over de algemene en schoolse vorderingen van de leerling.

De hoornles verloopt in een interessante afwisseling van musiceren en het voeren van onderwijsleergesprekken. Er is ruime aandacht voor partituuranalyse en daaraan gekoppelde remedial teaching via duidelijke stappenplannen. Deze stappenplannen reiken voldoende handvatten voor het individueel oefenen. Het verdient aanbeveling de aangereikte stappenplannen strikter te noteren in een verder te ontwikkelen leerlingvolgsysteem. Op school is daarvan reeds een aantal kwaliteitsvolle voorbeelden aanwezig. Tijdens de les is er ook aandacht voor het aanscherpen van de kritische reflectie over de uitvoering. Het werken aan de groei van het zelfevaluerend vermogen verloopt in een stimulerend

klimaat.

Onderwijsorganisatie zie deelverslag saxofoon

Deskundigheidsbevordering De vakgroep is nog niet uitgebouwd tot een krachtig forum voor uitwisseling van expertise inzake het muziekonderwijs. Dit gemis aan planmatige reflectie leidt tot vertraging of uitstellen van de soms noodzakelijke veranderingsprocessen. Voor het aanhouden en verstevigen van de specifieke deskundigheid nodig voor de les hoorn, is de voortdurende participatie van de lesgever aan het artistiek-muzikale domein van orkesten en concerten ongetwijfeld van groot belang. Dit levert een belangrijke en zeer voelbare return op voor het muziekonderwijs in het algemeen en voor het instrumentaal onderricht in het bijzonder.

3.1.1.11 Algemene verbale vorming in kso derde graad in de studierichting Woordkunst-drama (schoolleerplan en leerplan 2012/040)

Voldoet

De kwaliteitsvolle leerplanbehandeling en de valide evaluatie leiden tot een puike realisatie van de leerplandoelstellingen. De betrokkenheid van de docenten, hun onvermoeibare inzet en dynamiek zijn cruciaal voor de kwaliteit van de opleiding.

Onderwijsaanbod De verschillende leerplandoelen zijn terug te vinden in de evenwichtig uitgewerkte jaarplannen, die een opbouwend leertraject aantonen. De algemene doelstellingen uit het leerplan worden doorgetrokken naar de leerplandoelstellingen en de leerinhouden van de specifieke woordvakken. Op deze wijze wordt de gelijkgerichtheid zowel bij de leerlingen als bij de leerkrachten versterkt. Dit komt ook tot uiting in de horizontale samenhang tussen de verschillende woordvakken.

Het vak tekstanalyse wordt op een bijzonder kwaliteitsvolle wijze ingevuld. De jaarplannen sluiten naadloos aan bij de leerplannen. Verschillende analysemethodes worden aangereikt die het praktijkvak tekstzegging ten goede komen. Leerlingen krijgen referentiekaders aangereikt die een verruimende en verdiepende interpretatie stimuleren en realiseren. Dit alles gebeurt op een interactieve wijze waarbij de hele klas betrokken wordt.

In de lessen dictie krijgt de te verwerven technische basis voldoende aandacht. Er wordt gewerkt op articulatie, uitspraak, stembeheersing, de parameters van de stem, enz. Het Standaardnederlands wordt als algemene omgangstaal gebruikt. Evaluaties van oefeningen gebeuren klassikaal, waarbij leerlingen hun observaties en/of prestaties op een onderbouwde wijze leren analyseren en formuleren.

In de lessen tekstzegging komen zowel poëzie, proza als toneel aan bod. Hierbij wordt bijzondere aandacht besteed aan hoogstaand literair materiaal. De teksten worden onder leiding van de leerkracht verwerkt tot ze podiumrijp zijn. Daarnaast krijgen leerlingen in het eerste leerjaar van de derde graad ook de opdracht om zelfstandig een tekst te verwerken en te verwerven. Het gaat meestal om een tekst van een auteur waar minder spontaan naar gegrepen wordt, om de literaire interesse van de leerling te

verruimen. De analyse naar vorm en inhoud gebeurt klassikaal in de les tekstanalyse, de verdere uitwerking ervan is persoonlijk werk. In deze lessen wordt, naast de blijvende zorg voor technische aspecten, aandacht besteed aan houding en non-verbale communicatie, het opbouwen van spanningsbogen en het zich eigen maken van teksten.

Het technisch leren beheersen van de stem, en bij uitbreiding de beheersing van het hele lichaam, is het hoofddoel van het vak stemtraining. Leerlingen worden zich bewust van de samenhang tussen stem, ademhaling en houding. De doelgerichte en doeltreffende samenwerking tussen deze drie elementen wordt door middel van oefeningen aangebracht. Permanente toetsing gaat gepaard met een onmiddellijke bijsturing en remediëring.

De leerplandoelstellingen voor het vak dramatische expressie worden gerealiseerd. Spelremmingen worden aangepakt, er wordt gewerkt aan scenische interactie, personages krijgen gestalte in verschillende spelsituaties en speelstijlen, er is aandacht voor de toeschouwer, enz. Uit gesprekken met leerlingen blijkt dat ze ertoe in staat zijn hun prestaties en de kwaliteit ervan in te schatten. In bepaalde klassen kan er meer nadruk gelegd worden op afwerking.

Uitrusting Verscheidene aspecten van de uitrusting zijn niet optimaal. De leslokalen in de kelder (028 en 029) voldoen niet aan de woonbaarheidsvereisten wat verlichting en verluchting aangaat, ondanks de voldoende grote ruimte die essentieel is om een aantal leerplandoelstellingen te kunnen realiseren. Verder ontbreken spiegels en zijn multimedia-apparatuur, audio-opname en -weergaveapparatuur niet overal beschikbaar. Vaak brengen leerkrachten deze leermiddelen zelf mee. Hetzelfde geldt voor boeken en tijdschriften waaruit literair materiaal kan geplukt worden. Sinds kort echter krijgen leerlingen en docenten toegang tot de bibliotheek van het hoger kunstonderwijs. Dit schept nieuwe perspectieven.

De woordafdeling van de kunsthumaniora kan over slechts één lokaal (OJ) beschikken waar zowel een podium als theaterbelichting beschikbaar zijn. Echter, de zoldering is te laag om de verlichting optimaal te kunnen (leren) gebruiken en de bevloering van het podium is zo versleten dat blootsvoets spelen onmogelijk is wegens de splinters. In de examenperiode worden in dit lokaal ook de theoretische vakken afgenomen. Dan wordt de ruimte 'geconfisqueerd' en is ze niet echt meer toegankelijk om de praktijkexamens voor de woordpraxis voor te bereiden. Leerkrachten worden dan soms doorverwezen naar andere klassen terwijl het ruimtebewustzijn en het leren aanvoelen van een ruimte belangrijke factoren zijn voor een podiumkunstenaar, zeker net voor een optreden.

Evaluatiepraktijk De verschillende leerplancomponenten worden zorgvuldig en regelmatig getoetst. Maandelijks rapporten waarbij peiling en inzet belangrijke elementen zijn, geven een beeld van de vorderingen voor zowel de leerling als voor de ouders. De procentuele verdeling van de examenpunten en de punten dagelijks werk werden gelijkgericht voor de gehele school vastgelegd. Voor de woordpraxis leggen de leerlingen van het vijfde jaar een examen af voor leerkrachten en interne juryleden waarbij de puntenverdeling evenredig over de gehele jury verspreid is. In het zesde

jaar bestaat de examenjury uit externe juryleden die oordelen over 80% van het praktijkexamen. Noch interne, noch externe juryleden beschikken over examencriteria. De leerkracht staat in voor de overige 20%. Deze laatste quoterings betreft het dagelijks werk van de leerling.

Uit nazicht van de schriftelijke examens voor de woordvakken blijkt dat een goed evenwicht gevonden wordt tussen het reproductieve gedeelte en de daarbij aansluitende toepassingen.

De evaluatiefiches die gebruikt worden ter ondersteuning van het praktijkgebeuren tonen aan dat optimalisering mogelijk is. Het gebruik van gelijkgerichte en doelgerichte referenties en criteria kunnen een scherper beeld van de vorderingen van de leerlingen bewerkstelligen, waardoor een optimalisering en verdere verfijning van de leerbegeleiding ondersteund en gevoed worden.

Uit gesprekken met leerlingen en docenten blijkt dat niet iedereen opteert voor een doorstroom naar het hoger kunstonderwijs. Veel leerlingen zien deze kunstopleiding als een goede voorbereiding op min of meer aanverwante hogere studies, zoals een bachelor lager onderwijs, een bachelor sociaal en cultureel werk of een bachelor creatieve therapie drama, waarbij ze de verworven vaardigheden kunnen omzetten binnen een ander kader. Nog anderen vatten universitaire studies aan. Een deel van de leerlingen stroomt wel door naar hoger kunstonderwijs en kiest er dan voor de opleiding in een andere onderwijsinstelling te gaan volgen. Slechts een kleine minderheid van de leerlingen vat de studies Dramatische Kunsten aan op dezelfde locatie.

Leerbegeleiding Het leerklimaat in de bezochte klassen en lessen is positief en open. De klasgrootte is goed tot uitermate goed werkbaar. De klassensamenstelling is niet altijd homogeen, onder andere omdat er neveninstroom mogelijk is bij het begin van de derde graad. De school houdt rekening met deze verschillende beginsituaties, conform het leerplan. De gevolgen voor de woordlessen zijn veeleer miniem gezien de één-op-één lessen voor een aantal vakken waarbij een coaching/begeleiding op maat mogelijk is. Het voorgelegde cursusmateriaal voor de leerlingen is verzorgd uitgewerkt en representatief voor de behandelde leerinhouden. De lesonderwerpen worden genoteerd in de leerlingenagenda.

Bij het begin van het schooljaar worden duidelijke afspraken gemaakt omtrent de verwachtingen die docenten voor hun vak vooropstellen. Tijdens de vele overlegmomenten worden de vorderingen en/of problemen van leerlingen besproken binnen het docententeam.

Individuele lessen voor de vakken tekstzegging en dictie maken een zeer persoonlijke begeleiding van de leerlingen mogelijk, zowel op technisch als op artistiek vlak. Het is opvallend hoe goed de docenten van de kwaliteiten en de moeilijkheden van hun leerlingen op de hoogte zijn en in welke mate zij hun coaching/begeleiding afstemmen op de persoonlijkheid van de leerling. Ook in de klassikale cursussen, met een relatief beperkt aantal leerlingen, is er oog voor elke individuele leerling.

Alle woordexamens worden door de meeste praktijkleerkrachten

bijgewoond. Dit verruimt de blik van de docent op de leerling en versterkt de horizontale samenhang tussen de verschillende woordvakken.

Onderwijsorganisatie In het totaalpakket van de praktijkvakken voor de studierichting Woord (dictie, dramatische expressie, tekstanalyse en stemtraining) is het opvallend dat er slechts een half uur per week voorzien wordt voor het vak tekstzegging. Nochtans is dit vak één van de artistieke pijlers van de opleiding. Tijdens de lesobservaties werd duidelijk dat docenten in de hun toegemeten tijdsspanne niet steeds erin slagen het volledige examenprogramma (met evaluatie en remediëring) door te nemen. Het gevolg hiervan is dat docenten vaak extra uren lesgeven om de examenprogramma's volledig door te nemen, om een afgewerkt resultaat op scène te kunnen zetten.

Deskundigheidsbevordering De vakgroep komt formeel driemaal per jaar samen om inhoudelijke aspecten te bespreken en op mekaar af te stemmen. Informeel wordt bijna elke week overleg gepleegd. Het onderwerp van deze gesprekken zijn meestal praktische afspraken omtrent opendeurdagen, projectwerking, concertpresentaties, enz. Deze spontane overlegmomenten zijn een initiatief van de groep. Er is geen coördinator die deze bijeenkomsten leidt. Veel leden uit deze vakgroep hebben meegewerkt aan de ontwikkeling van het leerplan 2012/040. De eensgezindheid omtrent dit leerplan is dan ook duidelijk merkbaar in de realisatie van de leerplandoelen. De meeste docenten zijn ook werkzaam in het deeltijds kunstonderwijs (dko). Vakgerichte nascholingen worden meestal via het dko gevolgd. In de meeste gevallen heeft de kunsthumaniora geen weet van deze externe gevolgde opleidingen of workshops, wat een gemiste kans is in de oplijsting van de interne, aanwezige expertise. Vele docenten zijn zelf ook nog actief op de scène en volgen de theaterwereld, in de meest brede zin van het woord, op de voet.

3.1.1.12 Algemene muziekler in kso derde graad in de studierichting Woordkunst-drama (leerplan 2012/040)

Voldoet

De behandeling van het nieuwe leerplan bevindt zich in een fase van verkenning en onderzoek. Tijdens de doorlichting zijn voldoende garanties geboden om verder te groeien naar een kwaliteitsvolle leerplanrealisatie.

Onderwijsaanbod Bij de opstart van de uitvoering van dit nieuwe leerplan zijn behoorlijke planningsdocumenten uitgewerkt. Het verzorgde jaarplan vermeldt zowel de lesonderwerpen als de beoogde leerdoelstellingen.

Uit documentenstudie en gesprekken blijkt wel dat de leerinhouden nog niet duidelijk en volledig zijn bepaald, zodat niet alle lesonderwerpen dekking bieden t.a.v. de leerplandoelen. Het verdient aanbeveling de aanwezige zin voor reflectie voluit aan te wenden t.a.v. de behandeling van de drie leerplandoelen en het invullen van de leerinhouden. Dit zal het jaarplan ombuigen tot een meer ondersteunend instrument bij de leerplanrealisatie.

Het voorgelegde lesmateriaal bevat een aantal lesonderwerpen die goed zijn afgestemd zijn op het leerplan. Daarnaast zijn er ook een aantal lesonderwerpen die zich meer binnen het domein van het creatief

musiceren situeren. Dit levert wel een meerwaarde op binnen de realisatie van het specifiek gedeelte, maar sluit te beperkt aan bij het eigenlijke leerplan. De leerplanbehandeling dient ook nog gescreend en verfijnd te worden t.a.v. de tijdsbesteding voor sommige lesonderwerpen. Bepaalde onderwerpen worden soms te uitvoerig behandeld, andere zijn nog niet of te beperkt aan de orde.

Er liggen voor de leerplanbehandeling nog veel kansen weggelegd vanuit het zoeken naar aanknoping met de andere vakken van het specifiek gedeelte. Dit zoekwerk kan de algemene muziekcultuur maken tot een uniek vak bij het inkleuren van het specifiek gedeelte. Een aantal lesonderwerpen hebben nu reeds een link met de projectwerking op school.

Tijdens lesobservaties worden representatieve luisterfragmenten ingezet en de geluidswaergave is goed. Er wordt ook op een interessante manier gebruikgemaakt van multimedia. De lesonderwerpen worden stipt in de leerlingenagenda genoteerd. De optelsom van een en ander binnen het onderwijsaanbod biedt voldoende garanties om verder te evolueren naar een degelijke leerplanrealisatie.

Uitrusting Het leslokaal voorziet in de minimale materiële leerplanvereisten. De akoestiek is goed, het schoolmeubilair is behoorlijk en is qua ergonomie afgestemd op de grootte van de leerlingen. Mogelijk is de frontale opstelling van het leslokaal niet optimaal voor alle ingezette werkvormen. Voor bepaalde werkvormen in deelgroepen is het gebruik van een tweede lokaal wenselijk.

Evaluatiepraktijk De evaluatiedocumenten zijn verzorgd opgemaakt en vermelden ook de puntenverdeling. De vraagstelling spoort met de aangeboden leerstof. De groei naar een sterkere leerplangerichtheid binnen de leerplanbehandeling zal uiteraard ook de evaluatiepraktijk verstevigen. Inzake het registreren en rapporteren van leerlingenresultaten gelden dezelfde opmerkingen als voor de andere muziekvakken. Dit betekent concreet dat het leerlingenvolgsysteem nog maar weinig adequate info verstrekt over de vorderingen of moeilijkheden van de individuele leerling binnen het vakkenonderwijs.

Leerbegeleiding De lesnotities kunnen winnen qua structuur en eenvormigheid. De opmaak van het lesmateriaal voor de leerlingen etaleert niet duidelijk wat hoofd- en bijzaak is. Het is aangewezen de vakoverschrijdende eindterm leren leren binnen dit gegeven sterker toe te passen. Voorts kan onderzocht worden hoe het digitaal leerplatform sterker kan aangewend worden voor het aanbieden van kijk- en luisterfragmenten of ander lesmateriaal. Op deze manier kunnen de leerlingen op eigen tempo de leerstof verwerken en bepaalde fragmenten zelfstandig bekijken en/of beluisteren. Het platform kan door de mogelijkheden van zelfstandig werk voor de leerling ook tijdwinst opleveren voor de besteding van het eigenlijke lesuur.

Deskundigheidsbevordering De school beschikt nog niet over een vakgroep waarin het vak algemene muziekcultuur is opgenomen. Dit gemis dient snel weggewerkt, zodat ook dit vakkenonderwijs kan participeren aan een leerrijke interactie rond leerplanstudie en zo vitamines oplevert voor de realisatie van het specifiek

gedeelte. De unieke kans om heel wat specifieke expertise van leraren te bundelen, mag dan ook niet langer uitgesteld worden. De schoolleiding heeft zich inmiddels geëngageerd om daar snel en degelijk werk van te maken.

3.1.2 Voldoet de school aan de overige erkenningsvoorwaarden?

Het onderzoek naar het voldoen aan de geselecteerde erkenningsvoorwaarden levert het volgende op.

Onderzochte erkenningsvoorwaarde	ja, neen
Leeft de school de bepalingen na over de taalregeling in het onderwijs? (codex so, art. 15, §1, 5°)	ja
Neemt de school de reglementering betreffende verlofregeling en aanwending van de schooltijd in acht? (codex so, art. 15, §1, 7°)	ja
Heeft de school een beleidscontract of beleidsplan met een centrum voor leerlingenbegeleiding dat minstens de verplichte bepalingen vermeldt? (codex so, art. 15, §1, 9° en decreet CLB, art. 39 en 40)	ja

3.2 Respecteert de school de overige reglementering?

Het onderzoek naar het voldoen aan de geselecteerde reglementering levert het volgende op.

Onderzochte regelgeving	ja, neen
Is er een schoolreglement waarin de verplichte bepalingen correct zijn opgenomen? (codex so, art. 111 en 112)	neen
• de bijdrageregeling en afwijkingen	neen
• bepalingen in verband met het recht op onderwijs aan huis	ja
• het evaluatiestelsel met inbegrip van de remediëringmaatregelen	ja
• de verhaalmogelijkheden tegen eindbeslissingen van klassenraden over leerlingen	ja
• studie-, orde en tuchtreglement waarbij het studiereglement de grote krachtlijnen van de organisatie van de studies bevat	ja
• engagementsverklaring waarin wederzijdse afspraken worden opgenomen (codex so, art. 111, §3)	ja
Is het schoolreglement conform het inschrijvingsrecht? (codex so, art. 110/1 t.e.m. 110/27)	ja
Informeert de school ouders en leerlingen en personeel over het centrum voor leerlingenbegeleiding waarmee ze samenwerkt? (codex so, art. 15, §1, 9° en decreet CLB, art. 33)	ja
Respecteert de voorziene verhaalmogelijkheid de reglementair voorgeschreven procedure? (codex so, art. 115/4)	ja
Respecteert de school voor gewoon secundair onderwijs de reglementaire bepalingen met betrekking tot oriëntering en evaluatie van leerlingen? (codex so, art. 254, §1, 256, §1, 1° en BVR van 19-7-2002)	ja
Verloopt het afleveren van attesten van verworven bekwaamheid correct? (codex so, art. 115, tweede alinea en 252, §1, b)	ja
Respecteert de school het minimumlessenrooster? (codex so, art. 148-157 en BVR van 19-7-2002)	ja

4 BEWAAKT DE SCHOOL DE EIGEN KWALITEIT?

Het onderzoek naar de kwaliteit en de kwaliteitsbewaking van de geselecteerde procesindicatoren of procesvariabelen levert het volgende op.

4.1 Welzijn

De resultaten van de controle van de erkenningsvoorwaarden betreffende bewoonbaarheid, veiligheid en hygiëne, vindt u terug in een afzonderlijk verslag.

4.2 Begeleiding

4.2.1 Leerbegeleiding

De vaststellingen wijzen op redelijke tot sterke aandacht voor ontwikkeling.

Motivering

De school heeft pas recentelijk haar visie op leerlingenzorg met inbegrip van de leerbegeleiding in een 'vierfasenmodel' uitgeschreven. Daarin staat vermeld welke preventieve en remediërende acties op school- en vakniveau voor alle leerlingen bestemd zijn (brede zorg) en welke begeleidingsmogelijkheden er zijn voor meer specifieke problemen (verhoogde en uitgebreide zorg). De operationalisering van dit model en de doelgerichte koppeling aan begeleidingsacties en verantwoordelijke taken zijn nog in volle ontwikkeling. De acties daaromtrent staan uitgeschreven in het schoolwerkplan.

De school stelt de vakgroepen en vakleraren verantwoordelijk voor de preventieve leerbegeleiding in de lessen. Belangrijke aandachtspunten daarin zijn transparante communicatie, planning, structuur en een actieve leerhouding. De attitudebeoordeling sluit daarbij aan. Op schoolniveau wordt vooral werk gemaakt van een positief leef- en leerklimaat in samenwerking met het internaat. Er is nog geen uitgesproken koppeling van de leerbegeleiding aan de vakoverschrijdende eindtermen leren leren. In een aantal acties zijn die wel herkenbaar aanwezig, maar de aandacht voor verzelfstandiging van het leren leren en voor de progressie van het probleemoplossend leren is daarin nog onvoldoende uitgewerkt.

De school wil via de begeleidende klassenraden en de cel leerlingenbegeleiding sterk inzetten op remediërende begeleidingstrajecten. Zij voorziet ook in aangepaste begeleiding van specifieke leerproblemen (onder meer voor leerstoornissen en anderstalige leerlingen). Op schoolniveau wordt de leerbegeleiding structureel ondersteund door omkadering (coördinatoren, leerlingenbegeleidster, cel leerlingenbegeleiding, begeleidende klassenraden) en door verschillende preventieve en remediërende acties (infosessies en instructies voor de leerlingen, studie- en oefengelegenheid voor, tijdens en na de schooldag, begeleidingsplannen, verplichte leerstudie, enz.). De klastitularissen, de begeleidende klassenraden en de cel leerlingenbegeleiding zijn belangrijke draaischijven in de meer gestructureerde aanpak van de leerbegeleiding en de communicatie daaromtrent.

Om de acties en de communicatie beter te stroomlijnen maakt de school vanaf dit schooljaar gebruik van een digitaal leerlingvolgsysteem. De goede werking van dit systeem is voor haar een prioritair aandachtspunt.

Om het belang van leerbegeleiding onder de aandacht te brengen en de personeelsleden op dit vlak te professionaliseren heeft de school enkele nascholingen georganiseerd. De coördinatoren, de leerlingenbegeleidster en de opvoeders volgen frequenter en meer specifieke nascholing. De school heeft tot nog toe geen duidelijk beeld van de effecten van de leerbegeleiding. Enerzijds heeft dit te maken met de recente invoering van verschillende acties en het ontbreken van operationele doelstellingen daarbij. Anderzijds hanteert de school de verzamelde gegevens over leerlingresultaten en begeleidingsacties onvoldoende voor de analyse van de kwaliteit van haar werking. Zelfevaluatie en

bijsturing gebeuren veeleer op grond van reflectie en situationele ervaringen.

Uit het erkenningsonderzoek blijkt wel een grote betrokkenheid en bereidheid tot leerbegeleiding bij de meeste personeelsleden. De preventieve leerbegeleiding verloopt daarbij niet overal voldoende doelgericht; de expliciete aansluiting met de leerplandoelstellingen en de vakoverschrijdende eindtermen leren leren is voor verbetering vatbaar. De remediërende leerbegeleiding sluit in vele vakken goed aan bij de afspraken en de acties op schoolniveau. De school kan op dit vlak enkele positieve effecten voorleggen: onder meer de effecten van individuele begeleidingsplannen en gedifferentieerde leertrajecten (voor anderstalige leerlingen).

Uit de vaststellingen en commentaren in het leerlingvolgsysteem kan afgeleid worden dat de registratie van leerproblemen en remediëringsacties niet altijd doelgericht en doeltreffend is. Verschillende commentaren hebben weinig concrete informatiewaarde. Er is dikwijls verwarring tussen of versmelting van enerzijds de leerhouding en anderzijds de leerprestaties verbonden aan leerplandoelstellingen en evaluatiecriteria.

Dat de school zich bewust is van de noodzaak om de leerbegeleiding op een meer doelgerichte manier aan te pakken is positief. De actiepunten in het schoolwerkplan, de werking in de cel leerlingenbegeleiding, de pedagogische coördinatie en de klassenraden, de grote bereidheid van de meeste leraren tot leerbegeleiding, het op punt zetten van een doelgericht en doeltreffend leerlingvolgsysteem en de organisatie van nascholing getuigen van een sterke aandacht voor ontwikkeling en kwaliteitsverbetering op dit vlak.

4.3 Evaluatie

4.3.1 Evaluatiepraktijk

De vaststellingen wijzen op redelijke tot sterke aandacht voor ontwikkeling.

Motivering

Op beleidsniveau is een visie op de evaluatie- en rapporteringspraktijk ontwikkeld, die vooral te maken heeft met organisatorische aspecten, maar die nog niet expliciet verbonden wordt met de leerbegeleiding en -ondersteuning, waaraan de leerlingen voor hun artistieke persoonlijkheidsontwikkeling en sociale vorming nood hebben.

Er zijn enkele belangrijke aanzetten om de evaluatiepraktijk meer af te stemmen op de eigentijdse leerplannen, waarin kennis op zich geen prominente plaats meer krijgt, maar competentieontwikkelen, (artistieke) vaardigheidontwikkeling en vakgebonden attitudeontwikkeling meer en meer op het voorplan zijn gekomen. Zo werd de visie op de geïntegreerde proef herdacht en werd een nieuw GIP-concept uitgewerkt, dat meer raakpunten met de curricula en een grotere procesmatige dynamiek vertoont. Het nieuwe concept zal pas volgend schooljaar worden geconcretiseerd.

Algemeen is de evaluatie nog vrij traditioneel en kennisgericht. Ze wordt nog te weinig aangezien als een hefboom om - in samenhang met de leerbegeleiding en de vakoverschrijdende eindtermen leren leren - leerlingen tot meer autonomie en zelfsturing te brengen. In sommige examens is de vraagstelling weinig doelgericht, omdat ze te veel formatieve en reproductieve elementen bevat die op zich weinig of niet indicatief zijn voor de hogere verwerkings- en beheersingsniveaus. De puntengewichten roepen - zeker wat de algemene vakken betreft - vragen op, aangezien de examens in de tweede graad een aanzienlijk zwaarder puntengewicht krijgen dan in de derde graad.

De B- en de C-attesteringen worden voldoende gemotiveerd. Met betrekking tot uitgestelde beslissingen en bijkomende proeven handelt de school conform de regelgeving.

De schoolleiding communiceert in het schoolwerkplan en in het schoolreglement ten aanzien van alle

participanten over de procedures, organisatie en inhoudelijke invulling van de evaluatie. Voor de gelijkgerichtheid en de kwaliteitsbewaking van de evaluatie spelen de vakgroepen in principe een belangrijke rol. In de functionerings- en evaluatietrajecten die conform het schoolwerkplan volgens nieuwe afspraken zullen worden doorlopen, zal ook ruimte voor feedback over de evaluatiepraktijk van individuele leraren zijn.

Voor de meeste doorgelichte structuuronderdelen en vakken wordt vastgesteld dat de vraagstelling voldoende representatief is voor de leerplaninhouden en -doelstellingen. Er zijn echter vakgroep- en leraargebonden verschillen. Het reproductieve gehalte van de vraagstelling is in een aantal gevallen nog groot, zodat de evaluatie niet altijd valide is. Evaluatiecriteria worden niet systematisch geëxpliciteerd. De relatie tussen de evaluatie en de leerplandoelstellingen wordt niet systematisch in kaart gebracht.

Op het vlak van de evaluatiepraktijk werden weinig doelgerichte professionaliseringsinitiatieven genomen.

5 ALGEMEEN BELEID VAN DE SCHOOL

Het onderzoek naar het algemeen beleid van de school levert volgende vaststellingen op.

De huidige directie - aangetreden op 1 mei 2011 - voert een opendeurpolitiek, wat bijdraagt tot het welbevinden van leerlingen, ouders en personeelsleden. Op onderwijskundig vlak wordt het leiderschap gekenmerkt door een pragmatische aanpak, een sterke dynamiek en innoverend vermogen. De krachtlijnen van het verleden worden doorgetrokken naar het heden, maar met oog voor de veranderingen en evoluties die zich op onderwijskundig vlak voltrekken. Organisatorisch en inhoudelijk wordt het opleidingsaanbod zoveel mogelijk afgestemd op de individuele leerling, weliswaar met enkele kanttekeningen wat de invulling van de lessenroosters betreft (zie het luik onderwijsorganisatie onder deelvakken). Een belangrijke maatregel die de nieuwe directeur bij zijn aantreden nam, was de verbreding van het draagvlak op coördinerend niveau. Voor de concretisering van zijn beleid kan hij nu steunen op twee coördinatoren die zorgen voor het pedagogisch beleid, het logistiek beleid en de schoolorganisatie. Er is ook een leerlingenbegeleidster, die mee verantwoordelijk is voor het zorgbeleid. De directie stuurt de dagelijkse werking van de school aan en volgt ze op. Daarnaast worden de samenwerkingsverbanden met externen, onder meer in het teken van de geïntegreerde proef, onderhouden en opgevolgd.

Er is een algemene beleidsvisie, sterk geïnspireerd door het pedagogisch schoolproject, waarin zowel de component 'kunst' als de component 'humaniora' centraal staan. Daarover wordt op personeelsvergaderingen duidelijk gecommuniceerd en dankzij het schoolbrede draagvlak wordt die visie vlot geïmplementeerd. De visieontwikkeling gaat voorlopig nog te weinig gepaard met operationele doelstellingen. De uitgeschreven visie op talenbeleid is bijvoorbeeld een literair hoogstandje, dat volledig past in deze context van verbale en muzikale creativiteit, maar dat weinig indicaties geeft over de doelgerichte aanpak van problemen zoals taalachterstand.

De school beschikt over de decretaal verplichte participatieorganen. Het nieuwe schoolbeleid is afgestemd op de reële en permanente betrokkenheid van alle participantengroepen bij het besluitvormingsproces.

De school voert zelfevaluaties uit aan de hand van enquêtes, waardoor op het vlak van interne kwaliteitszorg een ontwikkelingsdynamiek aan de gang is gebracht. De verwerking van de zelfevaluatiegegevens geeft aanleiding tot actiepunten. De school neemt haar decretale opdracht om de eigen onderwijskwaliteit te onderzoeken en te bewaken voldoende ernstig, al is de kwaliteitszorg op het niveau van het kernproces nog niet optimaal.

6 STERKTES EN ZWAKTES VAN DE SCHOOL

6.1 Wat doet de school goed?

Wat betreft de erkenningsvoorwaarden

- De leerplanrealisatie voor creatief musiceren en samenspel.
- De leerplanrealisatie voor tekstanalyse.
- De accommodatie en uitrusting voor de muziekpraxis.

Wat betreft de kwaliteit/kwaliteitsbewaking van de processen

- Het engagement en de creativiteit van personeelsleden.

Wat betreft het algemeen beleid

- De initiatieven op het vlak van de coördinatie en de algemene schoolorganisatie.

6.2 Wat kan de school verbeteren?

Wat betreft de erkenningsvoorwaarden

- De accommodatie en uitrusting voor de algemene verbale vorming.

Wat betreft de kwaliteit/kwaliteitsbewaking van de processen

- De vakgroepwerking en de professionalisering.
- De doelgerichte ICT-integratie in de basisvorming.
- De leerbegeleiding in samenhang met de VOET leren leren en met de groei naar verzelfstandiging.
- De doelgerichte evaluatie op grond van referentiekaders en criteria.
- Het talenbeleid.
- De geproportioneerde afstemming van de lessentabellen op het kerncurriculum voor Muziek en Woordkunst-drama.
- De participatieve besluitvorming met betrekking tot aspecten van de onderwijsorganisatie.

6.3 Wat moet de school verbeteren?

Wat betreft de regelgeving

- De bijdrageregeling voor de leerlingen in de schoolkosten.

7 ADVIES EN REGELING VOOR HET VERVOLG

7.1 Onderwijsdoelstellingen: advies en regeling voor het vervolg

In uitvoering van het decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs van 8 mei 2009 is het advies voor de erkenningsvoorwaarde 'voldoen aan de onderwijsdoelstellingen':

GUNSTIG

voor alle structuuronderdelen en muziek en muziek en woordkunst-drama en woordkunst-drama

7.2 Overige erkenningsvoorwaarden: advies en regeling voor het vervolg

In uitvoering van het decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs van 8 mei 2009 is het advies voor de overige erkenningsvoorwaarden:

GUNSTIG

7.3 Overige reglementering: regeling voor het vervolg

Het inspectieteam stelde volgende inbreuk(en) vast:

De school respecteert in haar reglement onvoldoende de regelgeving m.b.t. de kosteloosheid van onderwijs. Zij vraagt voor 'het gebruik van de infrastructuur (schoolinstrumentarium, studieruimten, enz.)' een vast bedrag aan elke leerling. De aard van het gebruik wordt in het schoolreglement verder niet gespecificeerd. Uit adviezen van de Commissie zorgvuldig bestuur blijkt dat scholen enkel onder specifieke voorwaarden een reële bijdrage kunnen vragen voor het gebruik van sommige leermiddelen of externe infrastructuur. Voor het gebruik van schoolinfrastructuur tijdens de schooluren (bijvoorbeeld studieruimten) kan dit niet. Gezien het gebruik van de infrastructuur onlosmakelijk verbonden is met de realisatie van de leerplandoelstellingen is de onderwijsinspectie van oordeel dat het vragen van een vast bedrag daarvoor een vorm van indirect inschrijvingsgeld is. Dit is een inbreuk tegen de regelgeving (zie BVR houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs (17-12-2010), art. 35-37; zie omzendbrief SO 78 (27-11-2001) Zorgvuldig bestuur in het secundair onderwijs, rubriek 6).

Om deze inbreuk(en) op te volgen voert de onderwijsinspectie vanaf 07-06-2016 opnieuw een controle uit.

Namens het inspectieteam	Voor kennisname
Roger Van den Borre de inspecteur-verslaggever	Naam: het bestuur of zijn gemandateerde
Datum van verzending aan de directie en het bestuur van de instelling	